

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گروه آموزشی ژيوار

درس: عربی

تهیه و تدوین:

رضا طورانی

موضوع:

جامد و مشتق

جامد و مشتق

قواعد درس ۱ عربی یازدهم
مشترک بین همه ی رشته ها

تقسیم بندی اسم از نظر ریشه

در زبان عربی، گاهی اسم‌ها از خودشان استقلالی ندارند بلکه از کلمه‌ی دیگری گرفته شده‌اند. به این گونه اسم‌ها، اسم «مشتق» گفته می‌شود: کاتب، مکتوب، مکتب، ...

گاهی نیز اسم‌ها از خودشان استقلال دارند و از کلمه‌ی دیگری گرفته نشده‌اند. به این گونه اسم‌ها نیز، اسم «جامد» گفته می‌شود: شمس، جبل، بحر، ...

کلمات مشتق دارای ۳ شرط می باشند:

- ۱- دارای سه حرف اصلی هستند
- ۲- در وزن های ویژه ای قرار می گیرند
- ۳- ترجمه ی مخصوص به خود دارند

پس باید توجه داشته باشیم که؛

اسم های مشتق، دارای چهارچوب خاصی می باشند که اگر کلمه ای در این مقیاس نگنجد، مشتق به حساب نمی آید. بنابراین نمی توان مثلاً؛ برخی کلمات را که جمع مکسر می باشند و مفرد آن ها مطابق با قوانین مشتق نیست، مشتق به حساب آورد. مثل: بحار، جبال، شُموس، ...

از آنجا که در کتاب درسی شما با همه ی انواع واژه های مشتق آشنا نمی شویم، پس مسلماً واژه های جامد را نیز نمی توانیم بشناسیم. چرا که باید بگوییم؛ هر چه مشتق نیست جامد است.

کلمات مشتق به ۸ دسته تقسیم می شوند که فقط با
دو مورد از آن ها در این درس آشنا می شویم:

اسم تفضیل و اسم مکان

بر وزن «مَفْعَل» یا «مَفْعَل» یا «مَفْعَلَة» ساخته می

شود: مغرب - مسجد - مذبح - مطلع - مدرسه -

مکتبه

اسم مکان

مذکر آن بر وزن «أَفْعَل» و مؤنث آن بر وزن «فُعَلی»

می باشد:

اکبر - کبری - اصغر - صغری - احسن - حسنی

اسم تفضیل

۱- اگر پس از اسم تفضیل، کلمه ی «من» استفاده شود، در معنا به صورت «اسم تفضیل» ترجمه می شود ولی اگر کلمه ی «من» استفاده نشود، باید به صورت «صفت عالی» آنرا ترجمه کرد: افضل انسان = برترین انسان / احسن کتاب = بهترین کتاب

۲- دو کلمه ی «خیر» و «شر» اگر به معنی بهتر و «بدتر» به کار روند، اسم تفضیل می باشند و اگر به معنای «خوبی» و «بدی» به کار روند، مصدر می باشند و همچنین در صورتی که به معنی «خوب» و «بد» به کار روند صفت مشبهة می باشند:

القرآن یهدی إلى خیر سبیل (قرآن به بهترین راه هدایت می کند) / إِنْ قَارُونَ شُرَّ
مَخْلُوقٍ (قارون بدترین افریده بود) / وَ مَنْ یَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَیْرًا یَرَهُ (هر کس به اندازه
ی ذره ای خوبی انجام دهد، آن را می بیند)...

۳- اگر فاء الفعل همزه باشد، در اسم تفضیل از ثلاثی مجرد، تبدیل به «آ» می شود: «آخر» که مؤنث آن می شود «آخری»

۴- اگر اسم تفضیل دارای «ال» باشد برای مذکر از «الافعل» و برای مؤنث از «الفعلی» استفاده می شود ولی اگر «ال» نداشته باشد در هر ۲ حالت می توان از وزن «افعل» استفاده کرد: کلمة الله هی العلیا / الله لا إله إلا هو له الأسماء الحُسنى / الوردة الحمراء أحسن الورد

۵- کلماتی مثل؛ أعلى، أولى، أبقى، أخفى، أغلى، أقوى و ... اسم تفضیل هستند.

۶- کلماتی مثل؛ أعزّ، أحقّ، أضرّ، أخصّ، أحبّ، أضلّ، أشدّ، أقلّ و ... اسم تفضیلند و به دلیل مضاعف بودنشان (داشتن دو حرف تکراری) تشدید گرفته اند.

۷- فِعْلٌ مَاضٍ لِلْغَائِبِ از باب اِفعالِ را نباید با اسم تفضیل اشتباه گرفت:
 بَلْ تَوَثَّرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ خَيْرًا وَابْقَى (بلکه زندگی دنیوی را انتخاب
 کردند در حالیکه آخرت بهترین و پاینده ترین است)

قِيَمَةُ الْإِنْسَانِ مَا يُحْسِنُهُ أَكْثَرَ الْإِنْسَانِ مِنْهُ أَمْ أَقَلُّ (ارزش انسان به چیزی
 است که آن را خوب انجام می دهد، خواه از آن به اندازه ی کمی انجام دهد
 خواه زیاد)

خَيْرُ إِخْوَانِكُمْ مَنْ أَهْدَى إِلَيْكُمْ عُيُوبَكُمْ (بهترین برادران شما کسی است که
 عیب های شما را به شما هدیه کرد)

۸ - آنچه که بر رنگ یا عیبی دلالت کند، صفت مشبّهة است و دیگر اسم تفضیل محسوب نمی شود هر چند که بر وزن «افعل» باشد:

برای مذکر: احمر - اسود - ابيض - ابلق (سیاه و سفید) -
 اعمی (نابینا) - ابکم (لال) - اصم (ناشنوا)

برای مؤنث: حمراء - سوداء - بیضاء - بَلقاء - عَمیاء - بَکماء - صَمَّاء

۹ - در تعیین جامد یا مشتق بودن کلمات جمع، باید به مفردشان رجوع کرد: مدارس (مدرسة) / اراذل (ارذل) / ...

۱۰- در ساخت اسم مکان؛

اگر لام الفعل، حَرفِ عَلَّه (یعنی « و - ا - ی ») باشد تبدیل به الف مقصوره می شود: مَجْرِي - مَأْوِي - مَبْنِي - مَرْمِي - ...

اگر عین الفعل حرفِ عَلَّه (یعنی « و - ا - ی ») باشد تبدیل به الف می شود (به زبان ساده تر؛ بر وزن « مَفَال » ساخته می شود) : مَقَام - مَدَار - مَزَار - مَكَان - مَجَال - ...

۱۱- کلمه ی « دُنْیا » بر وزن « فُعْلَى » و اسم تفضیل است

*كم اسم التفضيل جاء في العبارة التالية:

إِتَّقَى النَّاسُ اللَّهَ فِي الدُّنْيَا لِأَنَّ اللَّهَ قَالَ : « أَحَبُّ النَّاسِ الَّذِينَ يَتَّقُونَنِي »
لهذا يحاول أكثر المسلمين ليكون عملهم أوسط الأعمال حقا و إن
الأكابر في التاريخ من أعلى المتقين و صاحب أعلى الأعمال

الف - ستة

ب - خمسة

ج - أربعة

د - ثلاثة

*عَيْنَ مَا لَيْسَ فِيهِ اسْمُ التَّفْضِيلِ:

الف - أَعْلَى جَبَلٍ فِي إِيرَانَ دِمَاوَنْدَ

ب - أَخِي أَحَبُّ كُرَّةِ الْقَدَمِ فِي زَمَنِ طُفُولِيَّتِهِ

ج - أَقَلُّ النَّاسِ دَرَجَةً فِي الْآخِرَةِ أَهْلُ الْمَعَاصِي

د - فَاطِمَةُ الْكُبْرَى بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ (ص)

*عَيْن ما فيه كلمة «خير» أو «شر» اسم التفضيل:

الف - الإستهزاء بِالْآخِرِينَ شَرٌّ عَظِيمٌ

ب - الخَيْرُ فِي مُسَاعَدَةِ الْآخِرِينَ بِلَا إِنتِظَارِ جِبْرَانِهَا

ج - الْمُؤْمِنُونَ لِيَجْتَنِبُوا مِنَ الشَّرِّ لِأَنَّهُ يَنْزِلُ مَقَامَهُمْ

د - نَحْنُ نَعْلَمُ أَنَّ خَيْرَ الْأَعْمَالِ هِيَ أَخْفَاهَا

*عَيْنِ اسْمِ الْمَكَانِ لَيْسَ مَجْرُورًا بِحَرْفِ الْجَرِّ:

- الف - الشَّارِعُ كَانَ مُزْدَحِمًا بِالسِّيَّارَاتِ الْمُتَتَابِعَةِ عِنْدَ الصُّبْحِ
- ب - كَانَ أَخِي الْأَكْبَرَ يَشْتَغَلُ فِي أَحَدِ الْمَصَانِعِ لِمُدَّةٍ تَسَعَةُ أَعْوَامٍ
- ج - تَنَاوَلْنَا فِطُورَنَا فِي مَطْعَمِ نَظِيفِ قَبِيلِ الظُّهْرِ
- د - كَثِيرٌ مِنَ الزُّوَّارِ يَذْهَبُونَ إِلَى مَوْقِفِ النَّقْلِ الْجَمَاعِيِّ

*مِيزَ الخَطَأُ فِي اسْمِ التَّفْضِيلِ:

الف - أَنتنَّ يَا تَلْمِيذَاتِي أَحْسَنُ مِنْ رَأَيْتُ حَتَّى الْآنَ

ب - نَحْنُ فَضَّلِي بَيْنَ تَلْمِيذَاتِ هَذِهِ الْمَدْرَسَةِ

ج - اخْتِي الْعَزِيزَةُ زَيْنَبُ هِيَ أَكْبَرُ مِنِّي سِنًا

د - أَنْتُمْ يَا أَصْدِقَائِي أَفْضَلُونَ فِي الدَّرَاسَةِ

*عَيْنَ مَا لَيْسَ فِيهِ اسْمُ التَّفْضِيلِ:

الف - أَتَقَى النَّاسَ مَنْ لَا يَخَافُ النَّاسَ مِنْ لِسَانِهِ

ب - كَانَ مِنْ بَيْنِ أَصْدِقَائِي مَنْ هُوَ أَنْجَحُ التَّلَامِيذِ

ج - أَعْلَمُ أَنَّ مَنْ جَمَعَ عِلْمَ النَّاسِ إِلَى عِلْمِهِ فَهُوَ عَلِيمٌ

د - إِنَّ اللَّوْنَ الْأَبْيَضَ أَحْسَنُ لَوْنٍ لِلْأَبْسَةِ الْمَرْضَاتِ

*عَيْنِ مَا فِيهِ اسْمُ التَّفْضِيلِ: (سراسرى انسانى ٩٩)

الف - لنبتعد عن الأعمال التي تجعل الأراذل يحكمون علينا

ب - أحبّ صديقى الذى يُفكّر فى أعماله و أساليبه دائماً

ج - كَتَبَ التلميذ واجباته متأخراً فما أرضى معلمه عنه

د - أسخطَ الصبورُ الشيطانَ بحلمه أمامَ المشاكل

*عَيْنَ مَا لَيْسَ فِيهِ اسْمُ التَّفْضِيلِ: (سراسری هنر ۹۹)

الف - هو في حياته أهدى مني كثيراً

ب - بكلامه اللين سمعنا أهدى الكلمات

ج - صديقي أهدى إلي كتاباً من مكتبته

د - أهدى عملٍ نعرفه، هو بالعمل لا بالكلام

*عَيْنٌ ما فيه اسم التفضيل و اسم المكان معاً: (سراسرى رياضى
(٩٩)

الف - إنَّ بعض المتاجر مفتوح إلى نهاية الليل

ب - رأيتُ مكتبة في مدينتنا كانت من أكابر مكاتب العالم

ج - نَحِبُّ أن نشتري ما نُرِيدُهُ بِثَمَنٍ أرخص و نوعية أعلى

د - يجب أن يكون لون جدار المطابخ خاصة في الأماكن العامة

أبيض

*عَيْنَ مَا لَيْسَ فِيهِ اسْمُ التَّفْضِيلِ:

الف - أكبر حيوان نراه حولنا هو الفيل

ب - يجب أن نرى الآخرين أحسن منا

ج - أحسن إلى الناس كما تريد أن يحسنوا إليك

د - أكره الأعمال لقطع التواصل بين الناس هو الغيبة